

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

Dualitások a regionális tudományban – Beszámoló a Magyar Regionális Tudományi Társaság 15. vándorgyűléséről

The dualities of regional science and studies – Report on the 15th Annual Meeting of Hungarian Regional Science Association

KOVÁCS SÁNDOR ZSOLT, RÁCZ SZILÁRD

KOVÁCS Sándor Zsolt: tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; skovacs@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0001-6612-6296>

RÁCZ Szilárd: tudományos titkár, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; szracz@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9397-2620>

Sándor Zsolt KOVÁCS: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; skovacs@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0001-6612-6296>

Szilárd RÁCZ: scientific secretary, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; szracz@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9397-2620>

A Magyar Regionális Tudományi Társaság 15. vándorgyűlésének helyszíne a Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kara volt Mosonmagyaróváron 2017. október 19. és 20. között. A konferencia előadói a területi kutatásokban tapasztalható, sokféleképpen értelmezhető kettősségeket, dualitásokat járták körül. A hagyományokat megőrizve az első nap délelőttjén a társaság közgyűlése zajlott, az elnöki beszámolóból a tagság megismerhette az MRTT előző évi tevékenységeit, középtávú programjának megvalósulását, míg a Számvizsgáló Bizottság jelentéséből a pénzügyi stabilitás folyamatos megléte emelhető ki. A közgyűlésen Rechnitzer János elnök és

Lengyel Imre alelnök lemondása, valamint G. Fekete Éva elnökségi tag halála miatt részleges tisztújításra került sor, melynek eredményeképp az MRTT új elnöke Gál Zoltán, az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete tudományos főmunkatársa és a Kaposvári Egyetem egyetemi tanára, míg alelnöke Varga Attila, a Pécsi Tudományegyetem professzora lett. Az elnökség új tagjai: Dusek Tamás, a Széchenyi István Egyetem professzora, Lengyel Balázs, az MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet tudományos főmunkatársa és Csomós György, a Debreceni Egyetem főiskolai tanára lettek.

A közgyűlést követően – az előző évhez hasonlóan – könyvbemutatókkal folytatódott a program, ahol a Routledge Kiadónál, Lux Gábor és Horváth Gyula szerkesztésében megjelent *The Routledge Handbook to Regional Development in Central and Eastern Europe* című kötetet; a Dialóg Campus Kiadó Studia Regionum sorozatában megjelent, Lux Gábor által jegyzett *Újraiparosodás Közép-Európában* című monográfiát; a Kárpát-medence régiói sorozat 14. köteteként Jankó Ferenc, Fábián Attila és Hardi Tamás szerkesztésében megjelent *Burgenland*; valamint az Oláh Miklós, Szabó Pál és Tóth Balázs István által szerkesztett, *A területi tőke és magyarországi dimenziói* című kötetet mutatták be felkért hozzászólók, szerzők és szerkesztők.

A plenáris ülésen megjelent hallgatóságot Szalka Éva, a Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Karának (SZE MÉK) dékánja köszöntötte, majd Gál Zoltán vezetésével megkezdődött az angol nyelvű plenáris ülés.

Az első előadó, Grzegorz Gorzelak, a Varsói Egyetem professzora Közép-Európa Európai Unión belüli helyzetéről, sikereiről és kudarcairól értekezett. Az előadó a GDP-növekedés kapcsán bemutatta, hogy az EU-csatlakozást és a gazdasági válságot követően, még a 2018-as becslések alapján is gyorsabb a gazdasági növekedés a keleti tagállamokban, mint az EU18-ban, azonban a később csatlakozó tagállamok konvergenciája a nyugathoz lassuló trendet követ. A lengyel professzor felhívta a figyelmet a kelet-közép-európai régiót érintő legnagyobb veszélyekre: a demográfiai problémákra (kivándorlás, elöregedés), a külső függésre (fosszilis nyersanyagok, tőke), az alacsony hozzáadott értékű munka eltűnésének veszélyeire. Szintén veszélyforrásként tekint a kialakuló különutas magatartásokra is, mint amilyen Lengyelország és Magyarország viszonyulása az uniós közösségi politikákhoz.

Gunther Maier, a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem egyetemi tanára a dualitások egy érdekes aspektusáról, a publikálás evolúciójáról tartott előadást, a hagyományos „hard copy” folyóiratoktól az open access (OA) publikációs fórumokig. A tradicionális publikálás során a szerzőktől a kiadók felé helyeződött át a jogdíjbevételek, ami a folyóiratok számának gyors növekedéséhez és egyben dráguló előfizetési díjakhoz vezetett, s még így is egy oligopol piac jött létre, melyben a legnagyobb nyertesek a Springer, az Elsevier és a John Wiley and Sons kiadók lettek jóval 30 százalék feletti profitráttákkal. A technológiai fejlődéssel azonban megjelent az olcsóbb és könnyebb internet-hozzáférés még az elmaradott és fejlődő kontinenseken, országokban is, amely lehetőséget terem-

tett az OA előtt. Mindemellett olcsóbbá is tették a publikálást, hiszen a nyomtatási, terjesztési és egyéb személyi költségek helyett csak a szerkesztés és szerzőszolgáltatások költségei merülnek fel, sőt könnyebbé vált az idézettségek, keresések kezelése is. Az OA-publikálás két formája a „zöld” és az „arany”, előbbi esetben az írás elektronikus formában nyílt hozzáférésűvé válik és a szerző az elektronikus formára is terjesztési jogokat kap, míg utóbbi esetben az elkészült tudományos munkának egy változatát a szerző repozitóriumban archiválja.

Michael Steiner, a grazi Karl-Franzens-Universität egyetemi tanára az európai regionális politika problémáiról, perspektíváiról tartott előadást, kiemelve az aktuális kihívásokra adott válaszokban rejlő nemzeti különbségeket. A kohéziós politika kapcsán az a trend emelhető ki, hogy míg a tagállamok között némi konvergencia meg is figyelhető, addig az országokon belül a regionális különbségek – a gazdasági erőben, produktivitásban, jövedelmekben – jelentősen növekedtek. Az EU regionális politikájának eredményességét vizsgáló kutatások jó része kisebb-nagyobb pozitív eredményeket mutat, de a kutatások negyede az uniós támogatások gyenge vagy negatív növekedési hatásait mutatta ki. Ahhoz, hogy ez megváltozzon, új szemléletre van szükség: az együttműködések, főképp a nemzetközi együttműködések erősebb ösztönzése mellett el kell mozdulni a pusztán gazdasági faktorok figyelembevételére és elemzése felől más dimenziók (pl. társadalom, környezet) irányába. Az irányításban erősebb decentralizáció szükséges, a helyi és regionális szervezetek megerősítésével.

Az angol nyelvű plenáris ülést *Lengyel Balázs*, az MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet Lendület-kutatója zárta, aki a társadalmi hálózatok agglomerációs trendekben játszott szerepéről mutatta be eredményeit. A Föld népessége egyre inkább nagyvárosokban tömörül, ami az új problémák megjelenése mellett jelentősen segíti a gazdasági és a technológiai fejlődést, hiszen az agglomerációs gazdaságokból, az azonos szektorban működő vállalkozások koncentrációjából előnyök fakadhatnak. A közgazdaságtan érvelése szerint ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a nagyvárosi környezetben könnyebben tanulnak egymástól a cégek és a munkavállalók, mint a kevésbé sűrűn lakott vidékeken. Ezeknek a tanulási folyamatoknak (a városi előnyök kialakulásának) megértéséhez alapvető eszköz a kapcsolathálózatok feltárása, a nagyvárosban működő hálózatokról azonban igen keveset tudunk – hangsúlyozta az előadó.

A vándorgyűlés magyar nyelvű plenáris ülése *Lengyel Imre*, a Szegedi Tudományegyetem professzora elnöklétével zajlott. Az első előadó *Nemes Nagy József*, az ELTE TTK Regionális Tudományi Tanszék egyetemi tanára volt. A *tagolt világ dualitásai* című előadásában a regionális tudomány kihívásairól, feladatairól beszélt, melyben más tudományterületek (filozófia, logika, matematika, pszichológia, művészetek) eszközeit, eredményeit is felhasználta. Ezzel a komplex gondolkodással érthetjük meg a földrajzi térben észlelhető dualitásokat, legyen szó gazdasági centrumokról és perifériákról, pólusokról és tengelyekről, globális és lokális megközelítésekről. A regionális tudomány vizsgálati fókuszai is jelentős számú kettősséget tartalmaznak: akár a tér és a társadalom, akár a

területi egyenlőtlenségek és a kohézió dualitására gondolunk. Ezt követően empirikus eredmények bemutatásával ismerhette meg a hallgatóság az Európai Unió fejlettségi kettősségeit, valamint a hazai periferializációs trendeket.

Jakobi Ákos, az ELTE TTK Regionális Tudományi Tanszék egyetemi adjunktusa, az információs technológiák fejlődésének hatására elterjedt „földrajzi tér halála” koncepcióval vezette be prezentációját, mely értelmében az internet fejlődése a globalizációs trendekkel egyetemben szűkítette a földrajzi teret, lehetővé téve a vállalkozásoknak a világméretű termelési és ellátási láncok fenntartását és a valós idejű kommunikációt. Ezáltal a világon jelentős outsourcingdesztinációk alakulhattak ki Délkelet-Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában, illetve Kelet-Európában. Azonban a fizikai és virtuális tér között a kapcsolati elem továbbra is az ember a maga lokalitásával együtt, így teljes mértékben nem beszélhetünk a földrajzi tér eltűnéséről. A virtuális tér összekapcsolódását a földrajzi térrel a korábbi magyar közösségi hálózat, az iWiW példáján mutatta be, a települések közötti hálózati kapcsolatok abszolút és súlyozott elemzésével. Az eredmények konklúziójaként megfogalmazható, hogy a fizikai és virtuális tér dualitása az információs társadalom térbeli alapjellegzetessége.

Mezei Katalin, a SZE MÉK egyetemi docense a föld mint helyi gazdaságfejlesztési erőforrás kapcsán mutatott be duális megközelítéseket. Az első ilyen a földhasználat, melyben a kettősség a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági használat tengelyén értelmezhető, azonban ennek az osztályozásnak több, de nem egységes tipológiája is használatban van napjainkban. Az erőforrások elhelyezkedése, területi megoszlása, természetes és piaci folyamatai erősen hatnak a területi fejlődésre, ezért egy erőforrás-alapú helyi gazdaságfejlesztési modellben nagyon fontos azok értékelése. A föld esetében itt újabb dualitással találkozhatunk, nevezetesen az ökológiai és a gazdasági értékeléssel. Míg az ökológiai értékelés a minőségi osztályozáson keresztül a megfelelő termelés-szervezés és -fejlesztés eszköze lehet, addig a gazdasági értékelés a támogatások, a piaci árak, az adóztatás területén hozhatnak hasznokat. Utóbbi esetében átfogó nemzetközi gyakorlat nincs, Magyarországon az erősen kritizált aranykorona-rendszer a mérvadó, viszont ennek és az egyéb alkalmazott indikátoroknak az újragondolása mindenképpen fontos lenne.

A plenáris ülést Rechnitzer János *A regionális tudomány dualitásai* című előadása zárta. A SZE professzora elsőként összefoglalta a hazai regionális tudomány intézményrendszerét, kitérve az oktatási-kutatási intézményekre, publikációs fórumokra és az egyéb civil szerveződésekre, majd a főbb kutatási irányokat mutatta be (térelmélet, területi politika, társadalmi terek, térszerkezet, területi tőke). Ezt követően ismertette, hogy az új kihívásokhoz (az állam funkciója; a területi dimenzió változása, újraértékelése; a 2020 utáni kohéziós politika és a technológiai váltások) milyen alkalmazkodási stratégiai utat jelölnek ki a regionális tudomány számára az elméleti és módszertani kutatások, a gyakorlati megközelítések és az intézményi keretek újragondolása. Az utánpótlás nevelése, a láthatóság növelése fontos tényezők, így az új képzési formák, a

tananyagok frissítése és a nemzetköziesedés nagyon fontos szerepet kell, hogy kapjanak a hazai regionális tudomány jövőjében.

Az ülést követően került sor az MRTT által alapított díjak ünnepélyes átadására, így második alkalommal a Díszoklevél adományozására, amelyet a társaság alapszabálya szerint azon tag kaphat meg, aki kimagasló tudományos eredménnyel, példaadó szakmai, közösségi aktivitással erre rászolgált. Az elismerést Végh Zoltán Andor, a Központi Statisztikai Hivatal Szegedi Igazgatóságának nyugalmazott vezetője, az MRTT Dél-alföldi tagozatának korábbi vezetője vehette át. A társaság kilencedik alkalommal hirdette meg a Kiváló Ifjú Regionalista Díj felhívását, amelyet az MRTT tagozatvezetőkkel kibővített elnöksége Vas Zsófiának, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézete egyetemi adjunktusának ítélte oda, elismerve a regionális tudomány művelésében elért értékes eredményeit.

A vándorgyűlés második napján tizenkét tematikus – köztük egy angol nyelvű – szekcióban folytatódott a tudományos diskurzus. A kettősségek, dualitások mindenütt jelen vannak, ezt mutatják a meghirdetett szekciótematikák is, amelyek a centrum-periféria kérdésektől az egészségügyenlétlenségeken át az integráció és a szegregáció kérdésköréig terjedtek a közel száz elhangzott előadás keretében, melyek elérhetők a társaság honlapján: <http://www.mrtt.hu/>.